

Андрій КОЗЛОВСЬКИЙ, Юрій ПАНОЧИШИН

АІ АЕ²Ç ДЕІ ЕО АЕАЕОДІ І І ЕО І ЕАÒ²ÆІ ЕО ÑÈÑÒÀÌ А ОЕДА́І ²

Розглянуто проблеми розвитку ринку електронних платіжних систем в Україні. В умовах світової економічної кризи їх вирішення дасть можливість позитивно вплинути на економічну ситуацію в країні.

Розповсюдження в Україні інтернет-магазинів, які поступово стають серйозними конкурентами традиційним торговельним точкам, призвело до організації нових способів розрахунків з клієнтами. Саме тому з кожним роком зростає доля ринку електронних платіжних систем (ЕПС). Становлення та розвиток ринку електронних платіжних систем в Україні має свої специфічні труднощі та проблеми, які не дозволяють українським підприємцям електронної комерції досягти рівня європейського ринку електронних online-платежів.

Дослідження проблем ринку електронної комерції та електронних платежів в Україні розпочато відносно недавно. Питанням електронних платіжних систем присвячені роботи численних авторів, зокрема Грекова А.М. [1], Адамика Б.П. [2], Мороза А.М., Дегелера А.С. [3], Пуховкіної М.Ф., Желіховського В.М., Дутова М.М. та ін. Але деяка законодавча, правова та організаційна невизначеність з питаннями електронних платіжних систем в Україні на сьогодні зумовлює необхідність проведення подальших досліджень.

Мета статті полягає у дослідженні поточного стану розвитку ринку електронних платіжних систем в Україні та розкритті основних проблем, які не дозволяють учасникам ринку вийти на сучасний європейський рівень застосування потужних механізмів online-комерції, що набувають особливої актуальності в умовах світової економічної кризи.

Згідно з даними Gemius Ukraine [4] (найбільша компанія із досліджень в Інтернеті) станом на 3 квартал 2009 року менш ніж 20% клієнтів інтернет-магазинів вважають електронні платежі зручним способом розрахунків. Причинами таких низьких показників учасники ринку називають, в першу чергу, недовіру споживачів до віртуальних фінансів – чи то платіжні картки, Webmoney або будь-яка інша аналогічна система. З іншого боку, покупець, який має бажання сплатити за товари в мережі електронними грошима, зіштовхується з необхідністю додаткових дій – наприклад, написанням відповідних заяв в банку з проханням дозволити використання картки в online-розрахунках або стикається із труднощами поповнення балансу в обраній електронній платіжній системі. Третя причина невисокої популярності online-платежів – це низький рівень добробуту населення нашої країни. Це доводять різноманітні дослідження інтернет-аудиторії. Здійснення покупок в мережі поки що залишається прерогативою користувачів з доходом вище середнього. Але, не дивлячись на це, кількість людей, які починають користуватись електронними грошима, росте з року в рік.

Одна з основних переваг електронних платежів для продавців – це можливість передплати, яка гарантує реальність замовлення і безпеку кур'єру, який доставляє товар. Крім того, при розрахунках в Інтернеті online-торговці можуть віддавати на аутсорсинг доставку товарів, користуючись послугами вітчизняних або міжнародних служб. Такий підхід, неможливий при готівковому розрахунку, дозволяє зробити структуру магазину більш гнучкою та оптимізувати затрати на логістику.

Основні гравці ринку електронних платежів в нашій країні в один голос заявляють про зростання оборотів за останні два-три роки. Аналогічні показники очікуються і в цьому році, що дає можливість говорити про стабільність розвитку сегменту та його високу кризостійкість. За даними одного з найбільших гравців ринку ЕПС в Україні Webmoney [5] зростає і середня сума транзакцій – щорічно на 10-20%. Такі темпи розвитку суттєво перевищують аналогічні показники європейських країн в періоди становлення там ЕПС, що пояснюється наявністю зарубіжного досвіду, який переймають вітчизняні компанії.

Всі відомі рішення щодо організації роботи ЕПС можна поділити на еквайрінгові системи, що працюють безпосередньо з платіжними банківськими картками, та компанії, які емітують власну „електронну” валюту. Перші дозволяють інтернет-магазинам приймати платежі безпосередньо з рахунків

покупців, другі – виконують роль своєрідного „буфера” між банківським рахунком клієнта та постачальником товарів або послуг. Остання схема ЕПС в деяких випадках може виступати третьою стороною в угоді, що гарантує можливість повернення коштів.

Серед ЕПС, які працюють сьогодні в Україні, можна виділити такі: Webmoney, LiqPay, „Інтернет.Деньги”, „Приват-24”. Крім того, на вітчизняний ринок частково вийшла відома міжнародна система PayPal, але користувачі з України можуть тільки відправляти по ній гроші без можливості їх отримувати. Деяке розповсюдження в нашій країні має і російська ЕПС „Яндекс.Деньги”, але офіційно система не обслуговує користувачів в Україні.

Говорячи про український ринок ЕПС, слід детальніше зупинитися на системі Portmone.com – єдиній в нашій країні системі, яка призначена для сплати регулярних рахунків через Інтернет. На долю компанії „Портмоне” прийшлося 7,75% всіх транзакцій по платіжних картах на території України, що в абсолютних цифрах становить 1,5 млн. операцій.

Зазвичай, інтернет-магазини намагаються підключати якомога більше різних ЕПС, щоб надати користувачу максимальний вибір. Великі гравці ринку укладають прямі угоди з декількома платіжними системами, а невеликі – у більшості випадків, використовують інтегровані системи або користуються послугами платіжних шлюзів. Такі сервіси дають можливість магазину приймати платежі різноманітними способами, не обтяжуючи себе зобов'язаннями по відношенню до конкретних ЕПС. Як правило, платіжні шлюзи беруть комісію за подібні послуги на рівні 2-5% від суми кожної транзакції.

Окремо від ЕПС стоять платіжні системи для мобільних пристроїв різноманітних контент-провайдерів, в яких сплата за послуги відбувається шляхом відправки SMS визначеної вартості або шляхом використання мереж платіжних терміналів самообслуговування. Такі системи вкрай зручні як для користувача, так і для продавця в галузі мікроплатежів, однак зовсім непридатні у випадках більш-менш великих грошових сум. Але з урахуванням ступеня проникнення мобільних телефонів в Україні (майже 97% дорослого населення країни без врахування дітей шкільного віку), можна припустити великий ріст кількості транзакцій за допомогою згаданих систем, що підтверджується активністю компаній, що створюють та обслуговують такі системи (AutoPay, SmartPoint, PayPort, UniPay та багато інших). Слід зазначити, що вартість послуг термінальних платіжних мереж або SMS-орієнтованих платіжних систем для продавців суттєво залежить від кількості транзакцій та обороту і може становити до 60% (!) від суми транзакції, що можна вважати суттєвим недоліком.

На відміну від online-комерції, яка ще не виділена в законодавстві України як самостійний вид діяльності, поняття про електронні гроші зафіксовано постановою НБУ №178 від 25.06.2008 р. Згідно з цим документом емітентами віртуальних грошових одиниць можуть бути лише банки, виражені електронні валюти повинні бути лише в гривні, а максимальна сума транзакції не перевищувати 5 тис. грн.

Згадана постанова НБУ також зобов'язала всі компанії, які використовують електронні гроші, привести свою діяльність у відповідність до нових норм, тобто отримати відповідну ліцензію або укласти угоду про співпрацю з фінансовою установою, яка буде виступати емітентом. Строк виконання описаних норм компаніями скінчився ще в червні 2009 року, але впорядкування діяльності ЕПС та посилення контролю з боку держави так і не відбулося. Враховуючи економічну та політичну ситуацію в Україні, більшість гравців на ринку ЕПС вважає, що очікувати найближчим часом суттєвих змін не варто, а це дозволяє організовувати нечесним підприємцям фінансові махінації та своїми діями шкодити цивілізованому розвитку ЕПС в Україні.

Сьогодні можна помітити, що одним із небагатьох напрямків, що показує позитивну динаміку розвитку в умовах економічної та політичної кризи в Україні, є напрям, який пов'язаний із різноманітними сучасними інформаційними технологіями – від online-комерції, мобільного Інтернету до сучасних електронних платіжних систем. Змінитися ситуація може лише тоді, коли рівень проникнення інтернет-технологій в українське суспільство зрівняється з європейським, а це можливо років за 5-7.

Поточна ситуація на ринку ЕПС дозволяє з великою вірогідністю стверджувати, що серйозних змін найближчим часом не відбудеться. Великі гравці на ринку ЕПС будуть поступово збільшувати свої обороти, а здійснення online-платежів користувачами Інтернету буде поступово набирати популярності, особливо серед молодіжної інтернет-аудиторії, для якої немає технічних та інших перешкод щодо використання сучасних ІТ-технологій.

Посилення контролю за ЕПС з боку держави та НБУ, а це може статися вже наступного року на етапі відносної стабілізації економічної та політичної ситуації в країні, позитивно вплине на темпи розвитку цього виду комерційної діяльності, а, найголовніше, такі заходи значно вплинуть на довіру покупців до електронних грошей.

Поступовий ріст самих ЕПС та розширення сфери їхнього використання не дасть можливості залишитися на ринку якійсь одній електронній грошовій одиниці. Найбільш зручним для пересічного користувача стане варіант комбінації двох найпоширеніших, але різних за типом платіжних систем, наприклад: еквайрінгова система „Приват-24” від КБ „Приватбанк” [6] та електронна платіжна система Webmoney [5].

І на останок, міжнародний досвід роботи ЕПС, сучасні дослідження відомих компаній свідчать про те, що використання ЕПС найближчим часом стане звичайним явищем, таким як мобільний телефон або навіть готівкові гроші.

Привабливість та перспективність ринку online-комерції в умовах світової економічної кризи вимагає досконаліх, захищених та зручних для покупців та продавців механізмів здійснення електронних online-платежів. Існуючі гравці на ринку ЕПС діють в умовах законодавчої та правової невизначеності, що суттєво впливає на розвиток самих ЕПС і на довіру користувачів. Темпи зростання кількості операцій із застосуванням електронних платіжних систем в Україні перевищують середньоєвропейські показники, тому законодавча неврегульованість лише на руку шахраям. Втручання держави в роботу ЕПС, врегулювання їхньої діяльності та посилення контролю дозволить вже сформованим гравцям ринку ЕПС реалізувати накопичений потенціал.

Література

1. Греков А.М. *Електронний бізнес: Навч. посібник.* – К.: Кондор, 2008 – 310 с.
2. Адамик Б.П. *Банківські електронні послуги. Навч. посібн. для студ. денної та заочно-дистанційної форм навч.* – Тернопіль: Карт-бланш, 2005. – 94 с.
3. Офіційний сайт щотижневика „КО” – <http://ko-online.com.ua/>
4. Офіційний сайт Gemius Ukraine – <http://gemius.com.ua/>
5. Офіційний сайт Webmoney – <http://webmoney.ru/>
6. Офіційний сайт Приватбанку – <http://www.pbank.com.ua/>